

BEITEBRUKSPLAN FOR HOLTÅLEN 2025-2037

Driving av sau på baksiden av Jordvollan (foto: Stig Østby)

INNHold

1. Innledning	3
2. Målsetting	5
3. Utmarksbeite i plansammenheng	6
4. Landbruket og reindrifta i Holtålen	7
5. Organisert beitebruk	9
6. Utmarkbeitens betydning	11
7. Vurdering av beitekapasiteten	15
8. Tap av dyr på beite	17
9. Annen bruk av utmarka	18
10. Tiltaksdel	19
11. Tiltaksdelens handlingsplan	24
Vedlegg	26

1. INNLEDNING

Holtålen har lange tradisjoner med å bruke utmarka aktivt til husdyrbeite. Utmarksbeitet er en essensiell del av produksjonsgrunnlaget for både landbruket og reindrifta. Beitenæringene opplever derimot et økende press på bruken av utmarka fra flere hold. Dette være seg stadige krav til effektivitetsforbedringer i næringene, varierende måloppnåelse i rovdyrforvaltningen, økt hytteutbygging, økt ferdsel og fremvekst av andre næringer i utmarka for å nevne noe. Dette medfører at beitenæringene i større grad enn tidligere må dokumentere sine interesser og behov i bruken av utmarka.

Holtålen har til dels store og gode utmarksbeiter, men det mangler fortsatt oppdatert vitenskapelig dokumentasjon om kvaliteten på beiteressursen rundt om i kommunen. Jevnt over blir beiteressursen i altfor liten grad utnyttet i forhold til potensialet. Holtålen sin beliggenhet og klimatiske forhold tilsier at utmarksbeite har vært og bør fortsatt kunne være en helt sentral del av produksjonsgrunnlaget for fjellandbruket og reindrifta. Bruk av utmarka er økologisk og vil være et viktig ledd i det lokale miljø- og klimaarbeidet. Dersom rekrutteringen til beitenæringen stagnerer, vil også beitebrukskompetanse forsvinne. Liten bruk av utmarka har ført til at gjengroinga av kulturlandskapet blir framtreddende. For å bevare denne ressursen som en del av kulturlandskapet og biologisk mangfold er det viktig med søkelys på utmarka, dens verdier og bruk. Beitevegetasjonskartlegging er nødvendig for verdsetting og synliggjøring, og for å kunne ivareta gode og driftsrasjonelle beiteressurser og ikke minst god arealutnyttelse og -forvaltning.

I Holtålen kommunes næringsplan 2016 – 2021 er det definert en klar strategi om å øke bruken av utmarksbeite i kommunen. Ett av tiltakene under denne strategien er å revidere beitebruksplanen for Holtålen kommune fra 2011. Beitebruksplan er en systematisk presentasjon av beitearealene i kommunen og bruken av disse arealene til beiting med husdyr. Den skal dokumentere omfang og verdi av nåværende beitebruk, samt vise historisk bruk og gi estimer for framtidig håndtering.

Ålen Beitelag og Haltdalen Beitelag har fått tildelt økonomisk støtte fra ordningen «Tiltak i beiteområder» for å kunne gjennomføre arbeidet med revidering av beitebruksplanen. Det er i tillegg innvilget fjellandbruksmidler fra Statsforvalteren i Trøndelag til Holtålen kommune.

Evavollen Gårdsdrift SA, ved Tore Evavold, har bistått med prosjektledelse i forbindelse med revideringen av beitebruksplanen. Prosjektet har hatt en styringsgruppe bestående av representanter fra:

- a. Ålen beitelag og Haltdalen beitelag
- b. Ålen sau og geit og Haltdalen sau og geit
- c. Ålen bondelag og Haltdalen bondelag
- d. Eidet bonde- og småbrukerlag
- e. Ålen og Haltdalen fjellstyrer
- f. Felles landbruksavdeling Røros, Os og Holtålen
- g. Holtålen kommune, administrativ og politisk representant.

Riast/ Hylling reinbeitedistrikt har gjentatte ganger vært oppfordret til å stille med representant til styringsgruppen, men dette har ikke blitt besvart fra reinbeitedistriktet.

I tillegg til styringsgruppen har det vært nedsatt en egen arbeidsgruppe som har arbeidet aktivt med innholdet i beitebruksplanen. Arbeidsgruppen har bestått av følgende personer fra beitenæringen:

- a. Harald Aasen
- b. Nils Peder Ler
- c. Jon Vårhus
- d. Ole Jacob Sollie

2. MÅLSETTING

Beitebruksplanen skal synliggjøre behovet og sikre den lokale beitebruken og bruken av beiteressursene i framtiden, synliggjøre verdien i utmarksbeitene, dokumentere verdien av utmarksbeite i dag, synliggjøre felles interesser og konflikter i utmarka samt foreslå tiltak som styrker beitebruken og reduserer konflikter i eksempelvis framtidige plansaker.

Beitende sau ved Jensåsvollan (foto: Landbruksavdelingen for Røros, Os og Holtålen kommuner)

3. UTMAKSBEITE I PLANSAMMENHENG

For å sikre aktiv bruk av beitebruksplanen i næringsutviklingsarbeid og i arealforvaltning i kommunen, vil den vedtatte beitebruksplanen ha status som temaplan i Holtålen kommune. Når det gjelder en slik plans rolle vil den kunne gi faglig innspill til kommunens øvrige planverk. Den bidrar med kunnskap omkring arealbruk, næringsutvikling og klima- og miljøtiltak, samt inneholde en gjennomførings- og tiltaksdel. Planen har en varighet på 12 år (3 kommunestyreperioder), men den skal rulleres hvert fjerde år jfr. kommunens planstrategi.

Kart over beiteområdene for landbruk og reindrift er vist i egne vedlegg bakerst i dokumentet. På kartet for landbruk er det inntegnet grenselinjer mellom beitelagene, samt sankelagene innenfor hvert beitelag. Grenselinjene er skjønnsmessig satt. I praksis vil beiting foregå på tvers av grenselinjene mellom lagene. Videre beites det på tvers av kommunegrensene mot Midtre Gauldal, Selbu, Tydal, Røros og Os i Østerdalen. Grensedragningene for beitelagene trenger ikke være identisk med formelle beiterettigheter. Beiterettigheter er ikke tema for denne plan.

Holtålen har et reinbeitedistrikt i kommunen – Riast/ Hyllingen reinbeitedistrikt. Det består av 10 siidaandeler, som i hovedsak driver samlet hele året. Distriktet er et helårsdistrikt uten klare geografiske skiller mellom årstidsbeitene, men bruker Femund reinbeitedistrikt som vinterbeite, sammen med Essand reinbeitedistrikt. Reinbeitedistriktet omfatter deler av kommunene Holtålen, Røros, Selbu, Tydal og Midtre-Gauldal, og distriktsgrensa for Holtålen følger østsiden av Gaula. Kart for reinbeitedistriktet ligger i eget vedlegg bakerst i dokumentet.

Utmarkslaue i Holtålen (foto: Landbruksavdelingen for Røros, Os og Holtålen kommuner)

4. LANDBRUKET OG REINDRIFTA I HOLTÅLEN

Syssetting:

Primærnæringene i Holtålen består stort sett av tradisjonelt landbruk og reindrift. Sysselsatte innen primærnæring i kommunen utgjorde i 2023 ca. 6 %, noe som er over landsgjennomsnittet på 2,3 %.

Jordbruk:

Produksjonstilskuddsstatistikken pr. 01.10.2023 viser følgende nøkkeltall for landbruket:

- 71 brukere/ foretak som er berettiget til produksjonstilskudd
- 17.171 daa grovfôr
- Melkebruk: 16 brukere/ foretak
- Ammekuproduksjon: 11 brukere/ foretak
- Sauehold: 34 brukere/ foretak
- Geitehold: 4 brukere/ foretak
- Fjorfekjøtt: 4 brukere/ foretak

Aberdeen Angus på Husmåssåsia (foto: Tore Evavold)

Arealressurser i Holtålen kommune (2023):

- Fulldyrka jord: 15.328 daa
- Overflatedyrka jord: 202 daa
- Innmarksbeite: 1.641 daa
- Utmarks-/fjellbeite: 1.046.000 daa
- Dyr på utmarksbeite (2023):
 - Melkekyr/ammekyr 354 stk
 - Ungdyr av storfe 631 stk
 - Sauer over 1 år 2.159 stk
 - Lam 3.827 stk
 - Geiter 92 stk
 - Hester 45 stk

Skogbruk

Gjennomsnittlig årlig avvirkning har den siste femårsperioden ligget på ca. 8.130 m³.

Skogbruksressursene:

- Produktiv barskogmark: 110.000 dekar.
- Produktiv lauvskogmark: 27.000 dekar.
- Årlig tilvekst barskog: 14.000 m³.
- Årlig tilvekst lauvskog: 2.000 m³.

Reindrift

Det er et reinbeitedistrikt i kommunen – Riast/ Hylling reinbeitedistrikt (Gæbrien sijte). Det består av 69 reineiere, fordelt på 10 siidaandeler, som i hovedsak driver samlet hele året.

Reintallet ligger på ca. 5.000 dyr i vårflokk og ca. 8.000 dyr på sommerbeite. Distriktet er et helårsdistrikt uten klare geografiske skiller mellom årstidsbeitene, men bruker Femund reinbeitedistrikt (Fæmund sijte) som vinterbeite, sammen med Essand reinbeitedistrikt (Saanti sijte). Kalvingsområder og sommerbeite i fjellområdene i Holtålen er sentral i reinbeitedistriktet. Oppdatert informasjon om reindriftnæringa finnes på;

<https://www.statsforvalteren.no/nb/Trondelag/Landbruk-ogreindrift/Reindrift>

5. ORGANISERT BEITEBRUK

Den organiserte beitebruken i Holtålen dekkes i dag gjennom beitelagene Haltdalen Beitelag og Ålen Beitelag. I perioden 1991-2002 eksisterte det også et tredje beitelag, Husmåssåsida Beitelag, som dekket vestsiden av Gaula i gamle Haltdalen kommune. Beitelagene har i dag til sammen 67 beitebrukere innenfor sine beiteområder, og rapporter årlig antallet dyr som slippes på utmarksbeite, samt dyr tapt på beite.

Ca. 56 % av utmarksarealet i kommunen er statsallmenninger. Eiendomsstrukturen på den privateide utmarka er varierende. I ytterbygda i Haltdalen er den relativt store eiendomsenhet i utmarka, enten som enkeltbruksteiger eller som sameiestrekninger med et fåtall sameiere. I resten av kommunen er det generelt små private eiendomsenheter, i kombinasjon med bygdesameier med et stort antall deleiere.

Limousinkviger på utmarksbeite på Øyan ved Bringenvegen (foto: Tore Evavold)

Viktige utmarksområder for beitenæringen i Holtålen:

- Hessjøen
- Øyungen/ Meiåan
- Båttjønndalen/ Øggdalen
- Rensjøen/ Svenuken
- Gauldalen nord
- Gauldalen sør/ Killingdalen
- Riasten
- Vongraven
- Holden
- Kjølen/ Aunegrenda sør
- Aunegrenda nord
- Bellinga/ Nålsjøen
- Åsmarka/ Ledalen øst
- Ledalen vest

Belted Galloway på beite på øverste setervollen til Mari og Anders Bollingmo (foto: Mari Bollingmo)

6. UTMARKBEITAS BETYDNING

Utmarka i Holtålen benyttes i dag aktivt som husdyrbeite. Beitebruk er en av de største og viktigste utmarksnæringene i kommunen. Beiteressursene i utmark en vesentlig del av totaløkonomien i landbruket, særst i sau- og reindriftsnæringene. Ved arealendringer i utmarka må beitebruk være et viktig punkt som må ivaretas. Beiterett og gjerdeplikt er sentralt ved overgang til bolig- og hyttefelt, turisme, vegbygging og lignende.

Beitedyr er viktige for å ta vare på kulturlandskapet i kommunen (setrer, gammel slåttemark etc.). Beitedyrene påvirker vegetasjonen med avbeiting og tråkk. Beitemark får derfor en annen utforming og innhold av planter enn slåttemark. Tråkkfølsomme planter forekommer ikke så ofte i beitemarka, mens ett- og toårige planter er vanlige. Artsrike beitemarker av forskjellige slag har stor betydning for vårt biologiske mangfold og bør ivaretas og skjottes.

På nedsiden av Bringene mot Haltdalen (foto: Tore Evavold)

Sau:

I beitesesongen 2023 ble det sluppet til sammen 5.943 sau og lam på utmarksbeite i Holtålen.

Full kontroll over sauene fra gjeterhunden (foto: Stig Østby)

Geit:

I beitesesongen 2023 ble det sluppet til sammen 92 geiter på utmarksbeite i Holtålen.

Storfe:

Storfe bruker bare deler av beiteområdene i utmark i Holtålen, og beiter til dels på inngjerdet utmark. De har også kortere beitesesong enn sauene. For å få et felles begrep om antall dyr på beite, er det vanlig å regne om storfe til saue-enheter. Det brukes et forholdstall på 5-7 sau pr.

storfe. Ifølge tall fra produksjonstilskuddssøknader var det 354 melkekyr/ ammekyr og 631 ungdyr av storfe på utmarksbeite (minimum 5 uker) for beitesesongen 2023.

Utmarksbeitebruken med storfe har derimot vært økende de siste årene, og vi forventer at denne trenden vil fortsette fremover. Mye av årsakene til dette er økte krav til lengre beitesesong for storfe, omlegging av driftsform fra sau til ammeku og at storfenæringen har tatt i bruk digitale gjerdeløsninger (NoFence eller lignende).

Hest:

Det regnes ca. 5 sau pr. hest i beitesammenheng. I 2023 var det 45 hester på utmarksbeite (minimum 5 uker), noe som gir et fôropptak fra utmarksbeite på drøyt 225 saue-enheter.

Det totale beitetrykket i Holtålen kommune den perioden husdyrene er på utmarksbeite (ca. 90 dager juni-september) kan etter dette anslås til ca. 10.0000 saue-enheter (sau alene ca. 5.943 enheter). Viltets og tamreinens beite kommer da i tillegg.

Hest på Jålåvollan (foto: Stig Østby)

10.000 saue-enheter fordelt på 1.046 km² gir ca. 9,56 dyr pr. km² i gjennomsnitt. Selv om en regner med at bare 50 % av totalarealet er nyttbart beite, gir ikke dette mer enn 19,24 saue-enheter pr. i km² i gjennomsnitt. Dette er et forholdsvis lavt tall, da det ofte antydes at selv et

mindre godt beite kan tåle 30-50 sau pr. km². Svært gode beiter kan tåle opptil 100 sau pr. km². Store deler av Holtålen kan regnes som svært gode beiter med god tilgjengelighet.

Fôropptak på utmarksbeite i Holtålen 2023 (beregnet for husdyrenes beitesesong juni – september):

Dyreslag	Antall beitedyr	Antall beitedager	Fôropptak pr. dag (fôrenheter)	Sum fôropptak
Sau	5.943	90	1,0 f.e.	534.870
Geit	92	90	1,0 f.e.	8.280
Storfe	985	60	5,0 f.e.	295.500
Hest	45	80	5,0 f.e.	3.600
Totalt				842.250

Dersom prisen pr. fôrenhet settes til kr 3 vil bruttoverdien av utmarksbeitet i Holtålen perioden juni-september utgjøre ca. 2,53 million kroner. Av dette utgjør sauebeitingen alene 1,6 millioner kroner.

Ved en gjennomsnittlig grovfôrproduksjon på 250 fôrenheter pr. dekar, tilsvarer utmarksbeitingen til sau, storfe og hest i Holtålen ca. 3.369 dekar dyrket mark til grovfôrproduksjon. Totalt er det ca. 17.171 dekar dyrket mark i Holtålen i 2023 som brukes til fôrproduksjon. Det vil si at utmarksbeitet utgjør ca. 20 % av fôrbehovet til landbruket i Holtålen. I tillegg kommer reindriftsnæringens bruk av beiteressursene.

7. VURDERING AV BEITEKAPASITET

Flere parametre må trekkes inn når man skal anslå hvor stort beitepress et område tåler, men generelle anbefalinger kan allikevel gis. Aksel Tveitnes (Tveitnes, 1949) har laget en tabell som viser akseptabelt antall sau pr. km² på forskjellige beitekvaliteter:

Type beite	Sau pr. km ²
Mindre godt beite	33-54
Godt beite	55-76
Meget godt beite	77-97
Særdeles godt beite	98-108

Selv om alt areal i Holtålen skulle tilsvare mindre godt beite, ser vi at beitelagene holder seg godt innenfor kravene til sauetetthet på beite.

Totalarealet for de to beitelagene i kommunen er beregnet til 1.046 km² eksklusivt beiteareal i nabokommunene. Holtålen kommunes totalareal er 1.210 km². Det vil være naturlig å operere andelen nyttbart beite i Holtålen til ca. 50 % av arealet, dvs. 523 km². Ved 40 sau pr. km² (mindre godt beite) tåler Holtålen meget godt det antallet som beiter i kommunen i dag.

Sauetilsyn rundt Bringgen (foto: Tore Evavold)

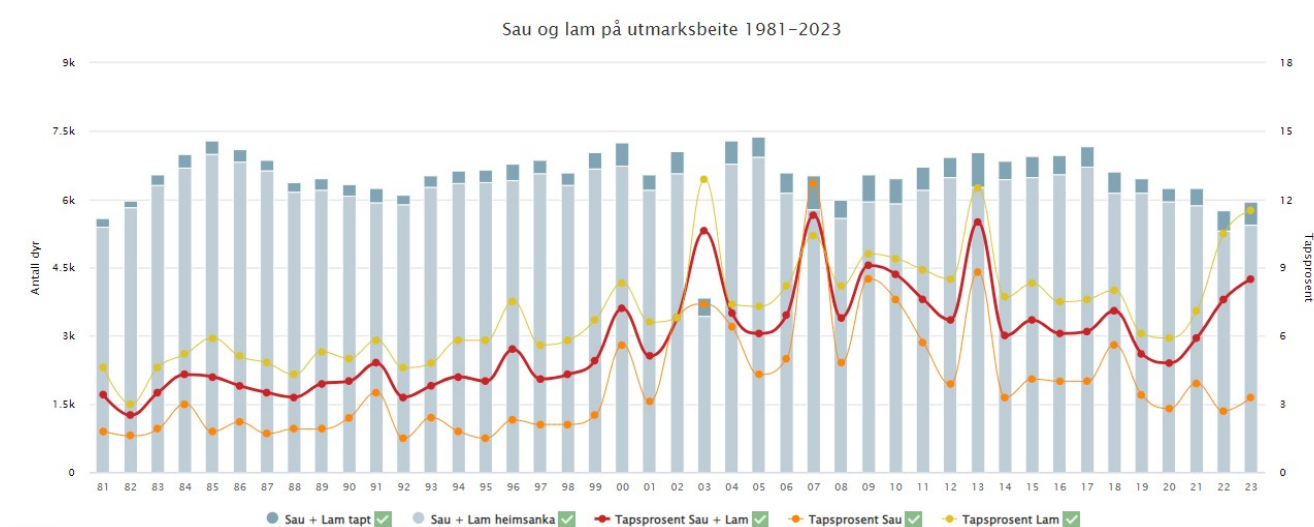
Store deler av utmarka i Holtålen kan karakteriseres som godt beite og til dels særdeles godt beite. Det viser at det er et potensial som ikke er utnyttet i kommunen. Med snitt på 60 sau pr. km² vil beitepotensialet i Holtålen ligge på 62.760 saue-enheter. Beitekvaliteten kan imidlertid variere en del fra område til område., og det samme kan tilgjengeligheten av beiteområdet. Ved en tilgjengelighet på 50 % kan saueantallet i Holtålen minst dobles ut fra dagens nivå.

Det må tas hensyn til annen bruk av utmarka enn bare beiting, når en skal prøve å estimere beitepotensialet i kommunen. På generelt grunnlag kan en trygt si at Holtålen har et større potensial enn det som utnyttes i dag.

8. TAP AV DYR PÅ BEITE

Gjennom ordningen ”Organisert *beitebruk*” (oppstart i 1981) rapporteres det årlig sentralt om antall dyr sluppet på utmarksbeite og dyr tapt på beite i Holtålen. Normaltapet på 1980-tallet lå ned mot 1-2 % for søyer og 2-4 % for lam i Holtålen kommune.

Utviklingen på tap av sau (voksne sau og lam) på beite for Holtålen i 1981-2023:

Tapet av sau på beite har fra begynnelsen av 2000 og frem til i dag vært sterkt økende. Den siste tiårsperioden (2013-2023) har gjennomsnittlig tap av sau på utmarksbeite i Holtålen ligget på 7,5 %.

Hovedårsaken til tap av lam på beite i Holtålen er jerv, og tap som skyldes jerv har økt kraftig de siste årene og truer eksistensen til flere sauebesetninger i Forollhogna-området på nåværende tidspunkt. Tidligere har det vært større utfordringer med bjørn på østsiden av Gaula, som tar voksen sau. I nordøstlige deler av kommunen er også innslag av gaupe en utfordring. I de siste år har det også vært observert at kongeørn tar lam.

9. ANNEN BRUK AV UTMARKA

Holtålen kommune er en utmarkskommune som tiltrekker seg friluftsmennesker. I de siste årene har det blitt etablert flere nye hytteområder i kommunen. Noen grunneiere har etablert reiselivsbedrifter med overnatting, servering og rideturer i fjellet. Utøvelse av jakt og fiske er også en fritidsaktivitet som både fastboende og tilreisende benytter seg av. Holtålen har også et ansvar sammen med andre kommuner i Fjellregionen å forvalte villreinstammen i Forollhogna.

I forbindelse med den internasjonale og nasjonale omstillingen til mer fornybare energi vil områder i Holtålen på sikt også kunne være av interesse for etablering av både vann- og vindkraft. Det jobbes ellers aktivt med reetablering av gruvedrift i kommunen. Alle disse næringene er svært arealkrevende tiltak som kan berøre beitenæringene vesentlig på sikt.

HV-senteret i Haltdalen spiller en viktig rolle i regional og nasjonal beredskap og forsvar. I beredskapssituasjon fungerer senteret som en base for militære operasjoner, trening, og mobilisering av personell, noe som gjør det til en strategisk viktig installasjon i regionen. Imidlertid kan den økte aktiviteten på HV-senteret påvirke beitebruksinteressene i området rundt Haltdalen. Beiteområder kan bli utilgjengelige eller skadet som følge av militær aktivitet knyttet til senteret. Beiteområder kan bli utilgjengelige eller skadet som følge av militær aktivitet. Interessekonflikter mellom militære hensyn og beitebruksinteresser krever derfor nøye avveining og dialog mellom Forsvaret og lokale aktører for å minimere negative konsekvenser.

Ved annen bruk av utmarka kan det oppstå interessekonflikter mellom beitebrukere og andre brukere. Gjennom informasjon og gjensidig respekt kan konflikter reduseres og unngås.

Skoleelever på sauetilsyn i Bringen-området (foto: Tore Evavold)

10. TILTAKSDEL

I årene fremover vil det være ønskelig å få til en stadig bedre bruk av utmarka som beite for husdyr. Nedenfor er det satt opp en tiltaksliste over prosjekt som kan medføre at målet om en god utnyttelse av utmarka til beite blir oppnådd.

10.1 Etablering av beiteutvalg

Beiteutvalg opprettes. Utvalget kan bidra i høringer angående reguleringsplaner og arealsaker, gjerdesaker inn mot blant annet jernbane, gjerdeplikt generelt, utbyggingsavtaler, påvirke i rovdyrforvaltningen osv. Det bør bestå av medlemmer fra landbruksorganisasjonene i Holtålen.

10.2 Styring av beitebruken

Styring av beitedyr er konfliktforebyggende, med tanke på fritidsbruk av utmarka, samtidig er det viktig at beitedyr kan utnytte de beste beiteområdene.

10.2.1. Sperregjerder

Sperregjerder for langt unna innmarka gjør at det blir vanskelig å holde tilsyn med gjerdet, samt å få ut beitedyr som har kommet gjennom. En stor utfordring er at det blir mange grunder i sperregjerder, som ikke alltid lukkes etter passering. Gjerdeklyv kan være aktuelt på mye brukte stier. Gjerder må vedlikeholdes. Gjerder som ikke blir vedlikeholdt er en fare for beitedyr (vilt, rein og husdyr). Søkelys på nedfallsgjerder og piggråd, samt grunneiers gjerdeplikt og ansvar for å konflikter mellom beitende bufe, innmark og andre interesser oppstår.

10.2.2. Elektronisk overvåking

Gjerding er den sterkeste formen for styring av beitebruken, men det kan også iverksettes andre tiltak som krever mere oppfølging av dyrene. Behovet for styring gjelder i første rekke storfe. Det kan være GPS-merking av dyrene for til enhver tid ha kontroll på dyrene og mulighet til å avgrense trekkruiter og unngå at dyr fra flere områder blander seg til store flokker. Dyrene kan også vennes til salting og fôring med kraftfôr ved slippllassene. Da vil de trekke tilbake dit og ha mindre aksjonsradius. Det kan også ryddes trasèer for å lede dyrene mellom ønskede beiteområder. Disse tiltakene må kombineres med fysisk tilstedeværelse og mulighet for gjeting.

10.2.3. Nofence og andre tilsvarende elektroniske gjerdeløsninger

Nofence kan være en god løsning som definerer hvilket beiteområde dyrene kan bruke. Det er et virtuelt gjerde som legges inn som kartdata og gir varsel og strømstøt dersom dyrene

beveger seg mot grensene. Man kan legge inn ulike beiteområder, som også kan overlappe hverandre. Slike klaver bør være på alle dyr og er nok best egnet på storfebesetninger – i forhold til antall klaver og pris. Der storfe kan virke skremmende vil NoFence begrense «tilgang» til hyttefelt. For sau og rein vil det være lite aktuelt med NoFence, pga antall og kapasitet. Det er derfor viktig at man forholder seg til gjerdeloven.

Fremover vil det også andre leverandører kunne tilby elektroniske gjerdeløsninger for det norske markedet.

10.3. Utnytte beitesesongen

Gode lysforhold gjør at gras på åpne områder og hogstflater ofte kommer tidligere enn i skogen. Det er viktig å få med denne grasveksten, da den er næringsrik og gir god tilvekst på beitedyr. I forhold til storfe er ikke dette aktuelt. Da kan seint beiteslipp være en fordel, fordi hogstflatene ikke er attraktive beiteområder og dyrene vil automatisk beite mere i skogen. For sau og dyr som krever tilvekst er det viktig med tidlig beiteslipp. For å unngå gjengroing med gras på hogstflatene er også tidlig beiteslipp av sau en stor fordel. Sau kan slippes når smyla er 3-4 cm høy. Skal man kombinere utmarksbeite med innmarksbeite / kulturbeite i bygda, må det planlegges et system med beiting i bygda først og flytting til utmarksbeite og tilbake på heimbeite. I forhold til tilvekst er det viktig å ha tidlig beiteslipp og heller ta ned dyrene tidligere. Seint beiteslipp for ammekyr er mest aktuelt med vårfødte kalver.

10.4. Skape et mest mulig allsidig beitetrykk

Storfe og hest er i tillegg til sau aktuelle for utmarksbeiting. Mesteparten av sau benytter utmarksbeite. For storfe bør andelen som benytter utmarksbeite økes fremover. Det bør arbeides med få økt den allsidige medlemsmassen i beitelagene, hvor også storfebrukere er med som medlemmer.

10.5. Radioaktivitet

Holtålen ble relativt hardt rammet av radioaktivt nedfall etter Tsjernobyl-ulykken i 1986. Det har vært nedfôring av sau som har gått på utmarksbeite omtrent helt fram til nå. Dette viser hvor langsiktig påvirkning slike ulykker kan få. Det er særlig småfeholdet/utmarksbeitet som har vært berørt. Hvor mye radioaktivitet sauene får i seg avhenger av mengden sopp i fjellet på høsten. Fuktig vær på ettersommeren gir mye sopp, som igjen kan føre til økt radioaktivitet i sauene, som kan medføre nedfôringstid. Sauene blir ikke levert til riktig tid og det går mer beite/fôr enn det som er planlagt. Dette kan gi noen utfordringer, men sannsynligvis avdekkes det så tidlig at det kan kompenseres med innkjøpt fôr. Reindriften har fortsatt kontrollmålinger. Ved en eventuell akutt krisesituasjon benyttes veiledningsmateriale fra Mattilsynet.

10.6. Kartløsning i kommunale kart

Kartløsning i egne kartkilder er viktig, som grunnlag for arealplanlegging og forvaltning generelt. Fremtidige beitevegetasjonskartlegginger bør derfor inn i kartverket for Holtålen, og slik synliggjøres for alle med interesser i områdene. Kartfesting av beiteområder, sperregjerder og sentrale slipp-/sankeplasser må legges inn i det kommunale kartverket. Det legges inn et tiltak i handlingsplanen for å få foretatt beitevegetasjonskartlegginger fremover.

10.7. Beredskapsplan

Som vedlegg er det satt opp en mal til beredskapsplan i sankelagene. Kommunen eller beitelagene har ikke en vedtatt beredskapsplan. Det er en velfungerende praksis for informasjon, tilsyn, beredskapstelefon, tiltaksutvikling og forebygging. Det vil derimot være viktig å få på plass en god formalisert plan på området. Dette vil kunne sikre at viktige elementer ikke blir sovende og utdatert over tid. Et eksempel på en beredskapsplan ligger ved planen her. Beitelagene og reindriftnæringa må gjennomarbeide sin plan, oppdatere og forankre. Arbeidet med lokal beredskapsplan må samordnes med fellingsleder i Holtålen kommune.

Vi legger opp til et tiltak i handlingsplanen for å få på plass beredskapsplaner, som blant annet bør ha som mål å:

- forebygge tap og skade på husdyr på utmarksbeite,
- fange opp akutte forhold i beiteområdene,
- plassere ansvar og beskrive gjennomføring av tiltak,
- vurdere behov/kostnad ved etablering av beredskapshavner,
- kontaktinformasjon,
- ha en kartdel som viser beiteområdene, slipp- og sankeplasser, veier inn i området, bommer (hvem har bomnøkler) osv.

10.8. Informasjon og kommunikasjon

Det kan være nyttig med informasjon om beiteområdene og sikker gjerdning. Dette kan samles i en egen folder. Folderen skal inneholde informasjon om beitebruk og gjerdehold (hvordan oppfører beitedyra seg, ku-vettregler, regler for inngjerdning ol.). Det skal lages plakater/skilt som henges opp ved grunder og le. Manglende kunnskap om beitedyr og riktig oppførsel i områder der beitedyr ferdes er ofte kilde til både konflikter og farlige situasjoner.

Løshunder i beiteområdene er eksempel på en tiltakende utfordring som beitenæringen rapporterer om. Møte med ammekuflokker i utmarka er et annet eksempel, der farlige eller uønska situasjoner kan unngås ved korrekt oppførsel. Det kan også nevnes problematikk rundt gjerder, som både kan være ulovlige og farlige for beitedyr. Dette er noen eksempler på utfordringer der informasjon og kommunikasjon er viktig, som tiltak for å begrense uønsket adferd og øke bevisstheten rundt konsekvenser av handlinger.

Det legges i handlingsplanen opp til at et beiteutvalg får ansvar for å lage årlige informasjonsplaner, bruk av sosiale medier osv. Det bør da prioriteres mellom aktuelle utfordringer, skisseres hvordan det skal informeres (for eksempel bruk av nettsider, skilting, media, brev eller varsling) og ansvar for informasjonen må bestemmes.

10.9. Vedlikehold av gjerder

Gamle gjerder er en utfordring i utmark. Uten tilstrekkelig vedlikehold blir disse farlige for ferdende dyr.

Det har tidvis vært tilløp til bruk av elektriske gjerder, men oftest uten strømtilknytting, rundt i flere hytteområder. Informasjon og bestemmelser ved regulering er noe som kunne ha god effekt. Statskog har i sine områder i Holtålen innført egne regler for inngjerding rundt hytter. Holtålen kommune bør derfor se på utarbeiding av en kommunal retningslinje for gjerdeoppsetting i forbindelse med byggesaker på hytter i hele kommunen.

Det knytter seg også utfordringer til bruken av utmarksbeitet langs jernbanelinja som går gjennom kommunen på grunn av manglende vedlikehold over tid. Flere strekninger har fått fornyet gjerde på mot jernbanelinjen de siste årene, men det står fremdeles mye igjen. Dette må følges opp mot Bane Nor fremover.

Dyrevelferdsloven har bestemmelser, og gir grunnlaget for reaksjoner, der gjerder utsetter dyr for fare for unødige påkjenninger og belastninger. Mattilsynet har forvaltningsansvar for denne lova, og gjør vedtak i slike saker. Utfordringen er at vi må i sterkere grad ta tak i dette bredere og mer systematisk, fordi gjeldende forvaltningsressurser strekker ikke til.

10.10. Kadaverhundekvipasjer

Holtålen har hatt god nytte av lokale kadaverhundekvipasjer i forbindelse med ordinært beitetilsyn, samt under akutte rovdyrsituasjoner. Flere av ekvipasjene er i ferdig med å få ut av tjeneste på grunn av høy alder på hundene. For å sikre god fremtidig tilgang på lokale kadaverhundekvipasjer må det organiseres lokale godkjenningsprøver.

11. TILTAKSDELENS HANDLINGSPLAN

Tiltak	År	Formål	Ansvarlig	Medvirkende/medfinansiering(*)
Etablering av beiteutvalg	2025	Samarbeidsutvalg for best mulig utnyttelse av beiteressursene	Beitelag	
Utarbeide beredskapsplan for hvert beitelag og en overordnet for hele kommunen. Beredskapsplanene må evalueres årlig i samarbeid med skadefellingslag.	2024 og 2025		Beitelag	
Fjerning av farlige gjerder. Vedlikehold av eksisterende gjerder for å hindre konflikter.	Løpende	Redusere risiko og skade på dyr og folk	Setereiere/grunneiere	SMIL
Vedlikehold av turstier. Gjerdeklyv/grinder på utmarksgjerder.	2024	Øke tilgangen til enkeltområder for friluftslivet		
Beitelagene skal omfatte både store og småfe.	Årlig	Flere beitebrukere inn i organisert beitebruk.	Beitelag	
Informasjon om beitebruk mot utbyggere og hytteiere	Årlig	Plakater, skriv og gjerdeveileder	Felles for beitenæringene	Holtålen kommune
Kartløsninger i kommunale kart	Løpende	Synliggjøring av de mest sentrale beiteområdene, men også skille mellom seter og fritidsbebyggelse	Beitelag, kommunen	
Beitevegetasjonskartleggning. NIBIO leies inn.	Løpende	Skal brukes i kommunal planlegging og	Beitelag	Holtålen kommune, Tilskudd til tiltak i beiteområder, andre finansieringskilder

		beitelagene		
Spørreundersøkelse om bruken av utmarksbeite	2025	Alle husdyrbrukere	Beiteutvalg	Holtålen kommune
Organisere kurs og godkjenningssprøver for kadaverhundekvipasjer	Annen hvert år	Beitelag	Beitelag	Tilskudd gjennom forebyggende rovdyrtiltak

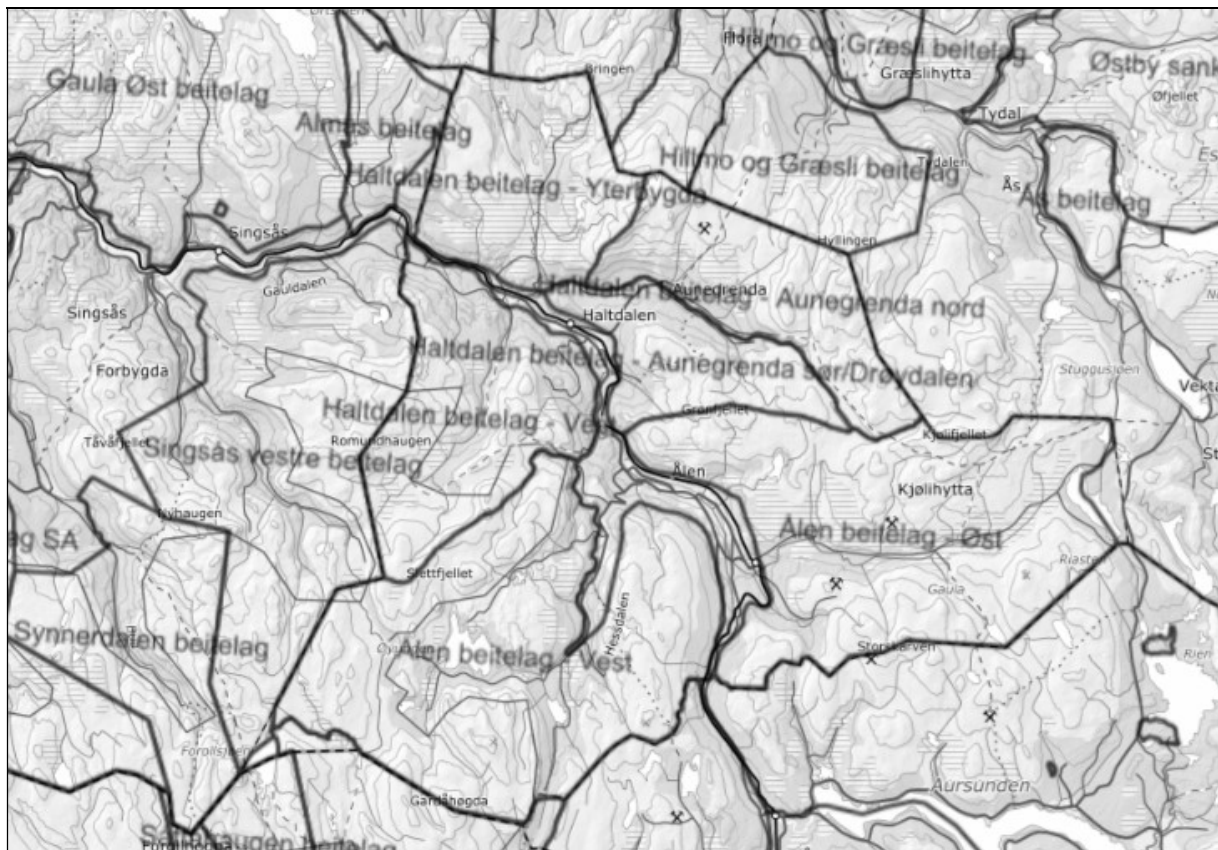
**I kolonnen til høyre er det ført opp aktuell medfinansiering av tiltakene – kommunale SMIL-midler og tiltak i beiteområder. Det er ikke utarbeidet prosjektbeskrivelser eller detaljert kostnadsoverslag for tiltakene. Det må gjøres etter hvert som tiltakene realitetsbehandles. For alle tiltak knyttet til rydding, gjerding og andre fysiske tiltak må alle grunneiere og rettighetshavere akseptere tiltaket.*

VEDLEGG

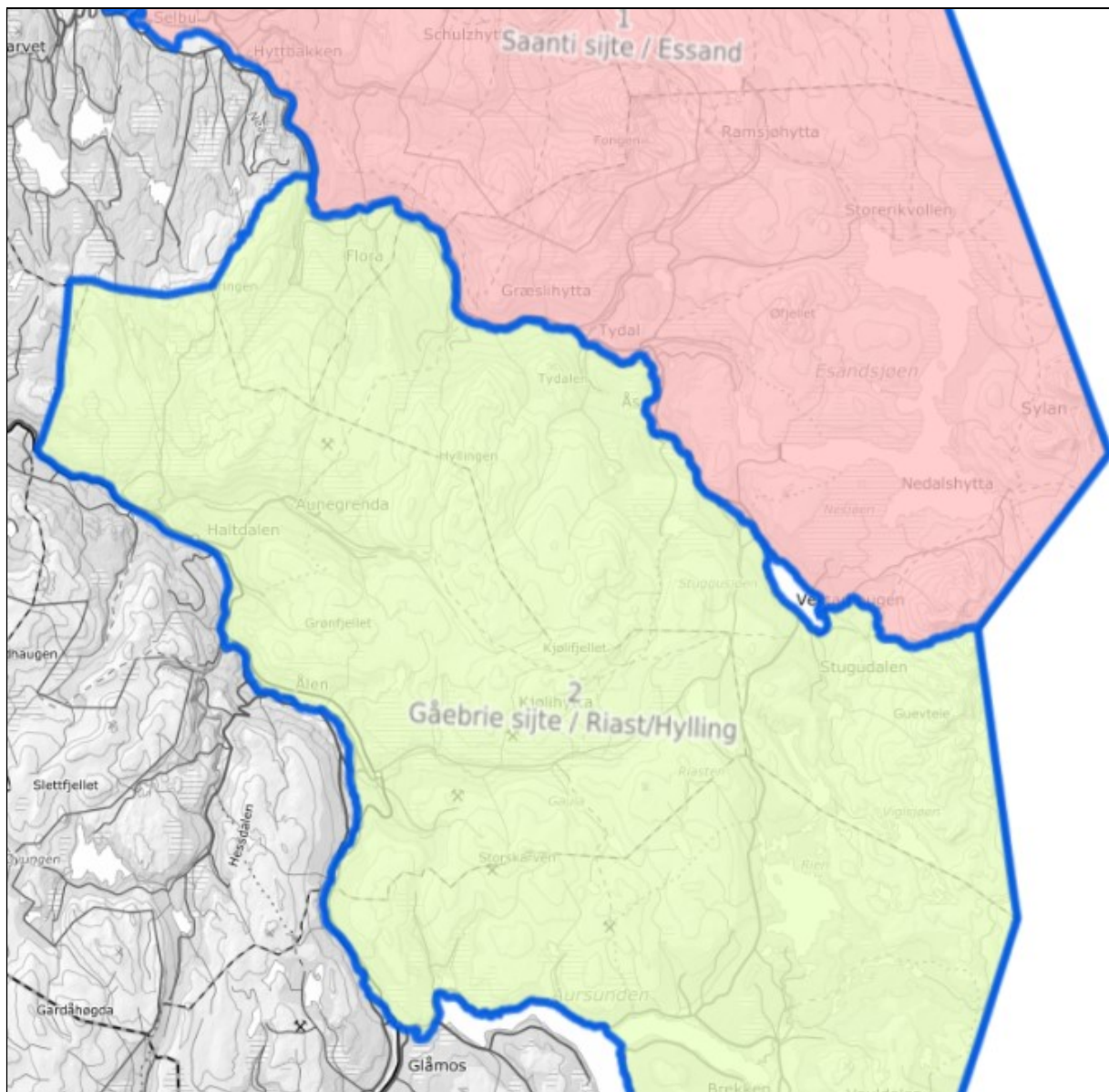
KART ORGANISERT BEITEBRUK

Vedlagt følger kart over beite- og sankelagene i Holtålen. Da beitebruksplanen er kun for Holtålen kommune, er ikke beitearealene i nabokommunene tatt med. I praksis skjer det en betydelig streifbeiting og annen beitebruk med gjensidig utveksling av beitedyr på tvers av kommune- og fylkesgrenser i retning særlig Os i Østerdalen, Rørros, Midtre Gauldal, Selbu og Tydal kommuner. Det vil også være overlappende beitebruk mellom beitelagene internt i Holtålen. Haltdalen Beitelag er videre inndelt i følgende sankelag Yterbygda, Aunegrenda nord, Aunegrenda sør/ Drøydalen og Haltdalen vest. Ålen Beitelag er videre inndelt i sankelagene Ålen vest og Ålen øst.

Beiteretter er et privatrettslig område, der kommunen ikke har noen myndighet. Kartene over beite- og sankelagsområdene er kun ment som et øyeblikksbilde på omtrent hvordan bruken er akkurat nå. Beitemønsteret vil endres over tid.

Kart som viser beitelagsgrenser og sankelag i Holtålen og nærliggende beitelag i nabokommuner.

Kart over Riast/ Hylling reinbeitedistrikts arealer i Holtålen (skravert gult). Essand reinbeitedistrikt vises i øst (skravert rosa).

TALL FRA ORGANISERT BEITEBRUK I HOLTÅLEN 1981-2023

År	Antall sau og lam			Tapsprosent		
	Antall sleppt	Heimsanka	Tapt	Sau	Lam	Sau + Lam
2023	5943	5437	506	3,3	11,5	8,5
2022	5753	5316	437	2,68	10,48	7,6
2021	6245	5875	370	3,87	7,08	5,92
2020	6251	5950	301	2,83	5,94	4,82
2019	6471	6138	333	3,4	6,14	5,15
2018	6604	6134	470	5,58	8,03	7,12
2017	7174	6726	448	3,99	7,63	6,24
2016	6964	6537	427	3,95	7,45	6,13
2015	6947	6482	465	4,06	8,25	6,69
2014	6852	6439	413	3,27	7,72	6,03
2013	7042	6265	777	8,77	12,47	11,03
2012	6936	6474	462	3,88	8,5	6,66
2011	6727	6213	514	5,71	8,93	7,64
2010	6467	5905	562	7,61	9,42	8,69
2009	6540	5943	597	8,47	9,56	9,13
2008	6003	5593	410	4,78	8,22	6,83
2007	6520	5780	740	12,72	10,41	11,35
2006	6591	6137	454	5,02	8,15	6,89
2005	7384	6934	450	4,34	7,28	6,09
2004	7302	6791	511	6,4	7,41	7
2003	3835	3428	407	7,36	12,91	10,61
2002	7057	6578	479	6,75	6,81	6,79
2001	6544	6210	334	3,1	6,61	5,1
2000	7247	6729	518	5,6	8,3	7,15
1999	7031	6686	345	2,47	6,67	4,91
1998	6588	6304	284	2,14	5,84	4,31
1997	6861	6577	284	2,08	5,63	4,14
1996	6774	6410	364	2,31	7,45	5,37
1995	6644	6378	266	1,54	5,79	4
1994	6641	6363	278	1,83	5,83	4,19
1993	6526	6277	249	2,37	4,8	3,82
1992	6092	5892	200	1,46	4,59	3,28
1991	6241	5938	303	3,55	5,75	4,85
1990	6334	6084	250	2,38	5,01	3,95
1989	6462	6210	252	1,88	5,32	3,9
1988	6385	6174	211	1,93	4,31	3,3
1987	6864	6624	240	1,71	4,81	3,5
1986	7099	6829	270	2,16	5,08	3,8
1985	7300	6995	305	1,83	5,92	4,18
1984	7001	6702	299	3	5,2	4,27
1983	6539	6312	227	1,87	4,61	3,47
1982	5968	5822	146	1,61	3,02	2,45
1981	5587	5396	191	1,76	4,56	3,42

BEREDSKAPSPLAN

Beredskapsplanen er en del av beitebruksplanen for Holtålen. Beitelagene og reindriften har også sine egne beredskapsplaner. Denne beredskapsplanen er ment å være utfyllende til disse. Dette inngår som en del av gårdens KSL-dokumentasjonen. Det er mye som handler om risikovurdering i dagens landbruksdrift og beredskapsplaner er ment å være en del av denne vurderingen. Hovedforskjellen mellom reindrift og husdyr er at rein beiter hele året og gir noen andre utfordringer enn for husdyr. Samspillet mellom disse utmarksnæringene er viktig.

Hovedmål med beredskapsplan:

1. Forebygge tap og skade på husdyr på utmarksbeite.
2. Fange opp akutte forhold i beiteområdene.
3. Gjennomføring av tiltak.

Forebyggende tiltak

Tiltak for å fange opp syke og skadde dyr på utmarksbeite. Kartlegge og eliminere skade- / farepotensialet.

Tilsyn

Dyreeier har ansvar for at dyr som holdes på utmarksbeite har tilsyn minst en gang pr. uke i områder uten særlig risiko. Alt tilsyn som utføres dokumenteres gjennom loggbøker/ tilsynsskjemaer/ GPS. Det er utarbeidet merkeoversikt for å lette identifisering av eiere av dyr. Bruk av slips gjør det lettere å oppdage tap av lam. Norsk sau og geit (NSG) har utarbeidet anbefalinger på fargekode på slips. Tilsyn er viktig for å fange opp akutte situasjoner. Tidsfaktoren kan ofte være avgjørende, tilsyn i perioder med rovdyrangrep eller i utsatte områder bør gjennomføres tidlig på morgenen. Det kan gi muligheter for felling samme dag som skade oppdages.

Informasjon

Beitelagene setter opp plakater med informasjon om beitebruken og båndtvangsbestemmelser. Lagenes kontaktpersoner føres opp med tlf.nr. Plakatene oppdateres før hver beitesesong. Det bør også innhentes opplysninger om kontaktpersoner i beiteområder i nabokommunene.

Til internt bruk i beitelaget kan det opprettes både lukket og åpen Facebook-gruppe eller tilsvarende (beiteapp) for raskere deling av informasjon. Både internt og der andre kan legge til observasjoner m.m. Det kan være særlig nyttig i turistområder.

Kartlegge problemområder

Områder med skadepotensiale kartlegges, for å unngå problemer. Det kan være gamle gjerder, gamle skilleanlegg, myrområder, blauthøl, giftige planter, anleggsområder eller fare for påkjørsler. Slike områder gis ekstra oppmerksomhet ved tilsyn.

Akutte forhold – rovdyr

De fleste akutte situasjoner oppstår på grunn av rovdyr. Andre akutte situasjoner kan være sykdomsutbrudd (CWD kan være en slik), flom (behov for evakuering fra fjøs eller areal) eller forurensning (eks. radioaktivt nedfall). Holtålen er ikke særlig rammet av rovdyr, men har hvert år rovdyrangrep. Bjørn og jerv utgjør de største tapene i kommunen, men har gjennom årene dokumentert tap til alle de store rovdyrartene (også gaupe, ørn og ulv er/ har vært til stede).

Forebyggende skadefelling

Ved dokumentasjon av mulige skadegjørere kan det i forkant av beitesesongen gis fellingstillatelse. Det kreves da god dokumentasjon gjennom spor/ sporing av SNO eller av skadefellingslaget ved hjelp av viltkameraer (annet er vanskelig på barmark). Viltkameraer på sentrale viltpasseringer kan settes opp med tanke på skadefellingstillatelser fra 01.04 og fram til beiteslipp. Forebyggende skadefelling er langt mer effektivt enn etter beiteslipp og sparer kostnader med ekstraordinært tilsyn.

Rutiner ved funn av kadaver

Ved funn av kadaver som man mistenker er tatt av rovdyr:

- Dyreeier melder fra til beitelagsleder og rovviltkontakt (SNO), for dokumentasjon.
- Beitelagsleder melder fra til kommunen, slik at det kommunale jaktlaget kan gjøre seg klare
- Når SNO har dokumentert rovdyrskade søker kommunen, på vegne av beitelaget om fellingstillatelse.
- Søknadene avgjøres av statsforvalteren, som sender avgjørelsen til kommunen.
- Ved fellingstillatelse varsler statsforvalteren kommunen, som igjen varsler beitelagene.
- Skadefellingsleder varsler også medlemmene i beitelagene. Det er viktig at søk etter kadaver ikke ødelegger for jakta.
- Leder av skadefellingslaget avgjør videre søk og jakt, sammen med beitelaget.

Ekstraordinært tilsyn

Ved rovdyrskader eller observasjoner settes i gang ekstra tilsyn for om mulig å avverge ytterligere skader og dokumentere oppståtte skader. Beitelagene organiserer slikt tilsyn. Alle

døde eller skadde dyr meldes til SNO. Søknad om midler til forebyggende og konfliktdempende tiltak (FKT) utarbeides av kommunen sammen med beitelag.

Skadefelling

Søknader om skadefelling går hovedsakelig direkte mellom kommunen og statsforvalteren. Utenom kontortid og i helger er det etablert beredskapstelefon i kommunen. Kommunen tar kontakt med statsforvalteren via rovvilttelefon.

Skadefellingssøknaden skal inneholde:

- Antall skadetilfeller, som er meldt SNO.
- Beskrivelse av tapssituasjonen – om mulig en oversikt over savnede dyr, morløse lam.
- Antall dyr sluppet i det aktuelle området.
- Hvilke forebyggende tiltak som er gjort eller vurdert i den aktuelle skadesituasjonen.
- Om beitelaget har mottatt statlige midler til forebyggende tiltak og hvilke tiltak.

Det er viktig at beitelagsleder har status før søknad sendes, for å sikre rask behandling. Hvis det allerede er gitt fellingstillatelse er det viktig at informasjon om nye skader gis direkte til jaktlaget. Jakt utføres av det oppnevnte skadefellingslaget, som har godtgjøring fra kommunen. Ved fellingstillatelser på tvers av kommune- eller fylkesgrenser må det samarbeides på tvers av grensene. Det er viktig å skille mellom skadefellingsforsøk og ekstraordinært tilsyn. Skadefellingslaget skal normalt ikke drive tilsyn, men kan i enkelte tilfeller leies inn for vakthold.

Beredskapsarealer

I akutte og vedvarende situasjoner kan det bli behov for å plassere dyr på beredskapsarealer, ved tidlig sanking eller utsatt beiteslipp, etter vedtak fra overordna myndighet. Ved utsatt slipp eller tidlig sanking kompenseres dette med FKT-midler via statsforvalteren. Dette avklares med statsforvalteren på forhånd.

For beitedyr i Holtålen er det ikke etablert eller organisert beredskapsarealer. Det innebærer at i akutte situasjoner må den enkelte besetning i størst mulig grad tas hånd om på gårdens egne arealer. Deretter må man finne gode løsninger for beite og vinterfôr.

Gjennomføring av tiltak- sjekkliste for sesongen

Årlige tiltak	Tidsfrist	Ansvar
Planlagt slippsted og antall dyr	31. januar	Dyreeier/ beitelag
Tiltaksplan	1. april	Beitelag
Varslingslister	20. mai	Beitelag
Informasjon om rovvilt	20. mai	Kommunen/ fellingslag
Bruk av viltkamera for rovdyrregistrering	Før snøen går	Beitelag/ fellingslag
Kontroll av gjerder og installasjoner	Før beiteslipp og løpende	Beitelag
Tilsynsliste/ tilsynsordning	Før beiteslipp	Beitelag
Oversikt over merking/ slips	Før beiteslipp	Dyreeier/ beitelag
Oppdatering/ fornyelse av infoplakater	Før beiteslipp	Beitelag
Helsetilstand hos dyr (eks. snyltebehandling)	Før beiteslipp	Dyreeier/ beitelag
SMS-varsling om rovdyr i beiteområdene	Fortløpende	Kommunen/ fellingslag
Varsling til medlemmer	Fortløpende	Beitelag/ fellingslag

Forebyggende tiltak	Ansvar
Utvidet tilsyn	Beitelag
Merking/ slipsbruk	Beitelag
Inngjerding av anlegg/ utbyggingsområder	Utbygger
Elektronisk overvåking - radiobjøller	Dyreeier/ beitelag
Viltkameraovervåking	Beitelag/ fellingslag

Akutte tiltak	Ansvar
Forsinket beiteslipp	Beitelag/ kommune/ statsforvalter
Tidlig nedsanking	Beitelag/ kommune/ statsforvalter
Ekstraordinært tilsyn	Beitelag
Søknad om skadefelling	Beitelag/ kommune